

Biopotraviny a farmářské produkty. Pozor, nezaměňovat!

O kvalitě potravin se mluví se zvýšeným zájmem už několik let. Na trhu se objevují produkty s různými novými označeními, aby uspokojily požadavek zákazníků na poctivě vypěstované kvalitní potraviny. A pak je tu staré dobré bio. Vyjdou všechny tyto produkty nastejno? Nebo je mezi nimi rozdíl?

Co přesně znamená bio? A co farmářské, tradiční, domácí... Jaký je mezi takovými výrobky rozdíl?

Ze všech těchto pojmenování je to vlastně jen „bio“, které něco znamená. Zákon ukládá, jak musí být pěstován a zpracován výrobek, který v prodejně najdete jako bioprodukt. Existuje systém, prostřednictvím kterého se ekozemědělci a jejich potraviny kontrolují. Teprve když vyhoví všem podmínkám, může zemědělec nebo výrobce napsat na svůj produkt bio a označit jej logem pro bio. Porušení pravidel se trestá sankcemi, může to být buď pokuta, nebo až odebrání biocertifikátu.

„Tradiční“, „domácí“ – takové názvy evokují, že jde o poctivé výrobky s tradiční recepturou, vyrobené v malém. Ale je poměrně běžné, že se s nimi setkáte na zcela standardní potravině vyrobené velkovýrobce. Tato slova se totiž mohou používat volně, nikdo neurčuje, jaké podmínky musejí výrobky splňovat. Podobně jako když na výrobku najdete „recept tety Anežky“ nebo „maminčin závin“. O farmářských produktech budeme psát dále, protože si zaslouží zvláštní místo.

Znamená to, že všechny výrobky označené jako tradiční, domácí nebo poctivé jsou podvod?

Neznamená. Znamená to, že název samotný neposkytuje spotřebiteli žádnou záruku. Mnoho lidí se pustí do podnikání v potravinách, protože chtějí uplatnit nějaký starý rodinný recept, vyrábět pořádné jídlo a logicky se rozhodnou, že svému výrobku dají nějaký podobný název. Pak budou svůj příběh hrdě propagovat, zákazník si jej může ověřit a určitě se nebude muset spoléhat jen na nápis na obalu.

Jenže na každého poctivého výrobce připadá několik těch, kteří se na trendu poctivých potravin chtějí jen přizpůsobit. Je zajímavé, že v některých zemích okolo nás je v tomto směru ochrana spotřebitele nastavena jinak. Třeba v Polsku se jako „tradiční“ může označovat pouze potravina, která je připravována podle alespoň třicet let staré receptury a shodným postupem. Porušení tohoto předpisu má za důsledek poměrně vysoké pokuty.

Kde je určeno, jaké podmínky musí splňovat bio?

V evropské i české legislativě. První zákon, který specifikoval, jak se má ekologicky hospodařit, vznikl v Evropě v roce 1991, aktuálně zde platí Nařízení Rady č. 834/2007 a Nařízení Komise (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla. V ČR máme zákon č. 242/2000 Sb. a vyhlášku č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství. Před několika lety také vzniklo nové evropské logo pro biopotraviny.

Kód se liší podle kontrolní organizace – jde buď o organizaci KEZ (CZ-BIO-001), ABCert (CZ-BIO-002), Biokont (CZ-BIO-003) nebo BUREAU VERITAS (CZ-BIO-004). Původ se nejčastěji uvádí pouze jako EU / mimo EU.

Potravina, která byla vyprodukována podle principů ekologického zemědělství, se musí označit logem (evropským příp. i českým), číslem organizace, která ji zkontrolovala a certifikovala, a zemí původu. V názvu výrobku může být použito slovo bio.

Biopotraviny jsou hodně drahé.

U biopotravin je kvalita produktu chápána jako výsledek kvality celého systému. Nejde tedy jen o to, že spotřebitel dostane potravinu, která např. obsahuje méně pesticidů. Ale o to, že celý

system je od začátku jiný. S půdou se zachází šetrně, aby se zachovala její přirozená úrodnost. Pro ošetřování plodin se používá jen úzké spektrum povolených látek, většina běžně používaných hnojiv a pesticidů je zakázána. Zvířata v chovech mají takové podmínky, které budou co nejvíc respektovat jejich potřeby. Když spotřebitel platí za bio, platí vlastně za **celý udržitelný systém hospodaření**. V konvenčním zemědělství, při výrobě běžných potravin, vzniká spousta externalit, které zaplatí někdo jiný nebo které všichni zaplatíme později (devastace půdy, ztráta biodiverzity, poškození zdraví způsobené používanými chemickými látkami apod.).

Dalším důvodem pro vyšší cenu biopotravin jsou náklady na **systém kontrol a certifikace biopotravin**. Kontrolují se zemědělci/výrobci (půda, pěstování, krmivo pro zvířata, způsob chovu zvířat, skladování produktů, přeprava), kontrolují se finální biopotraviny. Každý zemědělec je kontrolován přibližně jednou ročně (často celodenní kontrola) a potom namátkově. Proto musejí existovat zákony, kontrolní organizace, laboratorní testování. Zemědělec musí vést poměrně pečlivou dokumentaci, aby byl schopen doložit všechny postupy, které použil. To všechno se v ceně finálního výrobku projeví.

A konečně třetím hlavním důvodem je **nízký objem produkce**. Mnoho biopotravin se stále ještě vyrábí v malém, proto je cena vysoká. S rozšířením biopotravin se dá očekávat, že cena bio klesne a přiblíží se víc ceně konvenčních produktů.

U bio se tedy platí za poměrně rozsáhlou administrativu. Zdá se mnohem logičtější, aby člověk nakupoval u nějakého místního zemědělce napřímo.

Znát svého zemědělce a kupovat potraviny přímo od něj je nejpřirozenější (samozřejmě kromě toho, že si člověk bude potraviny pěstovat sám). Ale musíte dotyčného zemědělce opravdu znát. Vědět, že skutečně hospodaří tak, jak vy si představujete. Jsou dvě oblasti, kvůli kterým stojí za to být opatrný. Hodně lidí předpokládá, že produkty od malého lokálního zemědělce jsou pěstovány poctivě, bez chemických hnojiv a herbicidů (přípravků proti plevelům). To ale nemusí být pravda. Např. **herbicide glyfosát** může být zdraví nebezpečný a Světová zdravotnická organizace jej nově zařadila na seznam „potenciálně karcinogenních látek“. Avšak tento herbicide je běžně používán jak velkopěstitel, tak drobnými zemědělci a zahrádkáři, nachází se třeba v přípravku Roundup a běžně se prodává v každém zahradnickém centru. V ČR se ho ročně spotřebuje asi jeden milion kg.

Druhým podobným problémem mohou být **GMO**. Velká část krmiv pro hospodářská zvířata pochází z geneticky modifikovaných plodin. Neexistují přesné statistiky, ale mnohé se zdá dovést například z toho, že 70 % veškeré sóji vypěstované ve světě je GM, a zároveň je sója nejčastější krmnou surovinou pro hospodářská zvířata. Je dost pravděpodobné, že když zemědělec (velký či malý) nakupuje krmivo, bude aspoň zčásti geneticky modifikované. Spotřebitel přitom nemá jak zjistit, které potraviny živočišného původu pocházejí od zvířat kmených GMO. Zákon výrobcům neukládá žádnou povinnost, aby tuto skutečnost např. uváděli na obalu výrobku.

Příklad s herbicidem a GMO jsme nevybrali náhodně. **Oba jevy se na běžných farmách a v běžných chovech vyskytují standardně, zatímco v ekologickém zemědělství se s nimi nesetkáte, protože jsou tu zakázané.** Tady je hlavní rozdíl mezi „nákupem od místního zemědělce“ a „nákupem bio“. V prvním případě si všechno musíte ověřit sami, v druhém případě to za vás ověřuje systém (zákon, kontroly, certifikace). Ale za to druhé je třeba, celkem pochopitelně, zaplatit...

Nejlepší je samozřejmě skloubit obojí – najít si místního zemědělce, který hospodaří ekologicky. Adresář najdete na stránkách Svazu ekologických zemědělců Pro-bio. Občas se může stát, že se vám podaří najít zemědělce, který prakticky hospodaří jako ekozemědělec, ale není certifikovaný (právě proto, že nechce udržovat náročnou administrativu a podstupovat kontroly povinné v EU). I tady vám poradí v Pro-bio, přece jen ČR je malý rybník a ekologicky smýšlející lidé o sobě vědí. Naopak si dávejte pozor na vám neznámé zemědělce nebo prodejce, kteří např. nabízejí své produkty ve stánku u silnice. Jednak tyto produkty vůbec nemusejí být jejich (chtějte vidět doklad, kdo je pěstitel/výrobce), jednak kvalita může být stejná, jako kdybyste nakoupili v supermarketu.

Speciálním tématem jsou tzv. farmářské produkty. Někteří ekozemědělci nemají rádi, když se biopotraviny a farmářské produkty zaměňují, tyto dvě skupiny totiž mají společného mnohem méně, než by se na první pohled zdálo. „Farmářský produkt“ není pojem, který by byl někde specifikován, a neexistují žádné speciální podmínky, které by takový produkt měl splňovat. Farmářské produkty procházejí stejnou kontrolou jako ostatní potraviny nabízené v prodejní síti. A měly by být vypěstované nebo vyrobené konkrétním zemědělcem/výrobce v ČR, neměly by být nakoupené ve velkoobchodu nebo pocházet z ciziny. Ale jinak nemusejí splňovat žádné zvláštní standardy ohledně kvality, způsobu ošetřování plodin nebo chovu zvířat, použitých krmiv atd. Tuto nejistotu se některé farmářské trhy nebo prodejny snaží řešit vlastními standardy. Na jejich základě si vybírají zemědělce a výrobce, jejichž produkty budou nabízet.

Proč se tolik biopotravin dováží? Dá se věřit biopotravinám z dalekých zemí?

Česká republika v současné době není plně soběstačná ani co do výroby běžných potravin, ani co do výroby biopotravin. Buď se u nás daná bioplodina nevyrábí, nebo se vyrábí jen v omezeném množství (což je případ mnoha obilovin nebo semen) nebo u nás neexistují zpracovatelské linky. Proto stále ještě víc než 60 % u nás prodávaných biopotravin pochází z dovozu.

Jak se dají v zamořeném světě pěstovat čisté potraviny? Je bio vůbec možné?

Myšlenka biopotravin není založená na tom, že v nich nikdy za žádných okolností nesmějí být žádné zbytky chemických látek – právě proto, že něco takového není možné zaručit. Systém ekologického zemědělství garantuje, že pesticidy a chemická hnojiva nebude používat, a proto jich v biopotravinách bude nejnižší možné množství (někdy nula, někdy nikoli). K tomu používá ekozemědělství několik postupů.

Zemědělská plocha, kde se mají bioplodiny pěstovat, nejdřív prochází tzv. **přechodným obdobím**. To trvá od dvou do tří let – dva roky u orné půdy a pastvin, tři roky u sadů, vinic a chmelnic. Během této doby musí farmář na pozemku hospodařit ekologicky, ale zatím nesmí své produkty označovat jako bio. Účelem přechodného období je odstranit negativní vliv předchozí zemědělské činnosti.

Při hospodaření i skladování smí ekozemědělec používat jen **malý přesně vymezený počet hnojiv a dalších prostředků**. V běžném zemědělství je přitom běžně využíváno okolo 500 chemických látek, celkově je jich k dispozici okolo 1 500.

A nakonec musí ekozemědělec udělat maximum pro to, aby při pěstování zamezil kontaminaci z okolního prostředí, tedy v nějaké formě oddělit svůj pozemek od těch okolních.

Výsledkem těchto opatření je, že biopotraviny obsahují buď nulové množství pesticidů, anebo množství, které bývá cca **50–200× nižší** než u běžných potravin. Protože ekologické zemědělství tradičně stavělo „na celém systému, a ne pouze na konečném produktu“, nebyly u biopotravin stanoveny max. limity pro množství pesticidů. To se změnilo v roce 2014, kdy se systém kontroly zprůhlednil a limit byl stanoven na 0,01 mg pesticidu na kg potravin (platí pro každý jednotlivý pesticid). Tyto limity prakticky **odpovídají požadavkům na kojeneckou stravu**. ČR je jedna z prvních zemí EU, jež přijala metodický pokyn, který s tímto limitem pracuje. Když potravina překročí tuto hranici, nesmí být prodávána jako bioprodukt (avšak může jít do prodeje jako konvenční potravina).

Mgr. Lubomíra Chlumská